

ROCZNIK TOMISTYCZNY
4 (2015)

ROCZNIK TOMISTYCZNY
4 (2015)

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHE JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY

4 (2015)

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzuski (sekretarz / secretary), Maciej Słęcki, Magdalena Płotka, Anna Kazimierczak-Kucharska, Dawid Lipski, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Antoni B. Stępień, Sławomir Sobczak, Arkady Rzegocki, Andrzej Maryniarczyk, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Marie-Dominique Goutierre, Mieczysław Gogacz, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Wojciech Falkowski, Artur Andrzejuk, Anton Adam.

RECENZENCI / REVIEWERS

Antoni B. Stępień, Marie-Dominique Goutierre, Piotr Mazur, Grzegorz Hołub, Andrzej Jonkisz, Paul J. Cornish, Marek P. Prokop

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Maciej Igielski (język polski), Adam Filipowicz (łacina, greka), Bernice McManus-Falkowska, Anna Kazimierczak-Kucharska (angielski), Christel Martin, Izabella Andrzejuk (francuski), Michał Zembrzuski (łacina),

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Maciej Głowacki

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2015

ISSN 2300-1976

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów

POLSKA

Druk i dystrybucja:

WYDAWNICTWO von borowiecky

05-250 Radzymin

ul. Korczaka 9E

tel./fax (0 22) 631 43 93

tel. 0 501 102 977

www.vb.com.pl

e-mail: ksiegarnia@vb.com.pl

WYDAWNICTWO
von borowiecky

Spis treści

Od Redakcji..... 11

Uniwersytet na rozdrożu.

O uniwersytecie i nauczaniu uniwersyteckim z Antonim B. Stępnem rozmawiają Artur Andrzejuk, Magdalena Płotka, Izabella Andrzejuk i Witold Płotka 13

Rozprawy i artykuły

- Marek P. Prokop
Le concept de l'éternité et du temps dans le *Liber de causis*..... 27
- Artur Andrzejuk
Problem istnienia w Komentarzu Tomasza z Akwinu do *Liber de causis*..... 39
- Michał Zembrzuski
Realna różnica między intelektem czynnym i możliwościowym w ujęciu św. Tomasza z Akwinu..... 63
- Tomasz Pawlikowski
Liber de definitionibus i scholastyczny problem *adaequatio* 97
- Karolina Ćwik
Czy św. Tomasz był eudajmonistą? 113
- Magdalena Płotka
Jak nakaz moralny wynika z natury świata? Koncepcja prawa natury św. Tomasza z Akwinu na tle stoickiej i późnośredniowiecznej tradycji..... 129
- Iwona Solecka-Karczewska
Zgodność rozumu i wiary w *Summa theologiae* Tomasza z Akwinu 145
- Mieszko Pawlak
Państwo i Kościół w myśli św. Tomasza z Akwinu i Marsyliusza z Padwy 163
- Urszula Wolska
Wizja człowieka ponowoczesnego a tomistyczna teoria osoby 191
- Anna Mandrela
Tomistyczna filozofia bytu i buddyjska filozofia pustki 215
- Sebastian Taboń
Tomizm czeski w latach 1879-1948..... 239

Tłumaczenia

- Tomasz z Akwinu
O geocentryzmie, tekst łaciński i polski (tłum. Marcin Karas)..... 251
- Kamil Majcherek
Zagadnienie pośmiertnej identyfikacji ciała Chrystusa i pośmiertnego nazywania części Jego ciała w *Quaestiones quodlibetales* św. Tomasza z Akwinu..... 267
- Tomasz z Akwinu
Quaestiones quodlibetales, II, q. 1, a. 1 et III, q. 2, a. (tłum. Kamil Majcherek)..... 279

Sprawozdania i recenzje

- Michał Zembrzuski, Izabella Andrzejuk
Tomizm na Konferencji Naukowej „Etyka i polityka”289
- Magdalena Płotka
Sprawozdanie z konferencji naukowej „W kręgu średniowiecznej etyki”293
- Anna Kazimierczak-Kucharska
Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej z okazji 740-lecia śmierci
św. Tomasza z Akwinu oraz św. Bonawentury z Bagnoregio 297
- Michał Zembrzuski
Sprawozdanie z wręczenia Nagród imienia Profesora Mieczysława Gogacza
i sympozjum pt. „Tomizm konsekwentny”303
- Anna Kazimierczak-Kucharska, Izabella Andrzejuk
Filozofia tomistyczna na konferencji „Od etyki cnót do etyki chronienia osób. Podstawy
wychowania społecznego i politycznego”307
- Izabella Andrzejuk, Anna Ambroziak, Agnieszka Paprocka-Waszkiewicz, Izabela Kozłowska,
Marcin Wodziński, Artur Andrzejuk
Tomizm w Fundacji Dobrej Edukacji „Maximilianum”311
- Michał Zembrzuski
Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji: „Towards Biblical Thomism. The Biblical
Exegesis of Thomas Aquinas and Its Contemporary Relevance” 319
- Anna Kazimierczak-Kucharska, Karolina Ćwik
Sprawozdanie z udziału w Międzynarodowej Konferencji „Oblicza Mistyki”323
- Michał Zembrzuski
Recenzja: Tomasz Bartel, *Prawda i byt. Ujęcie prawdy ontycznej w „Quaestio disputata de
veritate” świętego Tomasza z Akwinu*, Wydawnictwo Rolewski, Złotonia 2008 325
- Magdalena Płotka
Recenzja: Michał Głowała, *Pojedytność. Spór o zasadę indywidualizacji w scholastyce*,
Wrocław 2012, Oficyna Naukowa PFF, ss. 197 329
- Dorota Zapisek
Recenzja: Mateusz Penczek, *Wola i intelekt w filozofii Tomasza z Akwinu*, Wydawnictwo
Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012, ss. 322. 335
- Artur Andrzejuk
Recenzja: Aleksander z Afrodyzji, *O duszy*, przekład z jęz. greckiego Monika E. Komsta,
Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2013, ss. 281. 339
- Artur Andrzejuk
Recenzja: Św. Tomasz z Akwinu, *Komentarz do „Hermeneutyki” Arystotelesa*, przekł.
z jęz. łac., wprowadzenie i komentarz Andrzej P. Stefańczyk, Polskie Towarzystwo
Tomasza z Akwinu, Lublin 2013, ss. 639. 345
- Artur Andrzejuk
Recenzja: Tomasz Pawlikowski, *Prawda następstwem istnienia. Problem prawdy
w interpretacji św. Tomasza z Akwinu*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, ss. 514. 351
- Izabella Andrzejuk
Filozoficzne i teologiczne aspekty religii. Recenzja: Ks. Piotr Moskał, *Traktat o religii*,
Lublin 2014, Wydawnictwo KUL, ss. 247. 355

Marcin Karas	
Recenzja: Santiago Ramirez OP, <i>Autorytet doktrynalny św. Tomasza z Akwinu</i> , przeł. Mariusz Beściak, Warszawa 2014, ss. 324.....	359
Magdalena Płotka	
Recenzja: <i>Glossae – Scholia – Commentarii. Studies on Commenting Texts in Antiquity and Middle Ages</i> , (eds.) M. Mejer, K. Jażdżewska, Anna Zajchowska, Peter Lang, Frankfurt am Main–Bern–Bruxelles–New York–Oxford–Warszawa–Wien 2014, ss. 201.....	363
Artur Andrzejuk	
Recenzja: Bożena Listkowska, <i>Tomizm otwarty Piotra Chojnackiego</i> , Oficyna Wydawnicza Epigram, Bydgoszcz 2014, ss. 304.	367
Anna Kazimierczak-Kucharska	
Recenzja: 1) <i>Tomizm polski 1879-1918. Słownik filozofów</i> , red. B. Listkowska, A Andrzejuk, Wydawnictwo von Borowiecky, Radzymin 2014, ss. 168; 2) <i>Tomizm polski 1919-1945. Słownik filozofów</i> , Radzymin 2014, ss. 171; 3) <i>Tomizm polski 1946-1965. Słownik filozofów</i> , Warszawa–Radzymin 2015, ss. 218.....	371
Anna Kazimierczak-Kucharska	
Recenzja: Tomasz Stępień, <i>Doktor anielski o aniołach</i> , Warszawa 2014, Towarzystwo „Powściągliwość i Praca”, ss. 180.	375
Dawid Lipski	
Recenzja: Michał Zembrzuski, Magdalena Płotka, Andrzej Nowik, Adam Filipowicz, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk, <i>Z metodologii historii filozofii</i> , w: <i>Opera philosophorum medii aevii. Textus et studia</i> , t.14, Warszawa 2015, ss. 160.....	379

Polemiki i dyskusje

Wojciech Golonka	
Odpowiedź na krytyczne uwagi dra Marka Prokopa odnośnie do mego artykułu <i>St Thomas d’Aquin en tant que philosophe: le problème des sources</i>	385
Odpowiedź Marka Prokopa	393
Izabella Andrzejuk	
Spór o filozofię moralną św. Tomasza z Akwinu. Próba wskazania na źródła odmiennych stanowisk É. Gilsona i F. van Steenberghena. Na marginesie dyskusji M. Prokopa z artykułem W. Golonki.....	397
Nota o autorach.....	411

Table of Contents

Editorial.....	11
----------------	----

University at the Crossroads.

University at the Crossroad. University and its Teaching with Antoni B. Stępień – Artur Andrzejuk, Magdalena Płotka, Izabella Andrzejuk, Witold Płotka.....	13
---	----

Dissertations and articles

Marek P. Prokop The Concept of Eternity and Time in <i>Liber de causis</i>	27
Artur Andrzejuk The Problem of Being in Thomas Aquinas' Commentary on <i>Liber de causis</i>	39
Michał Zembrzuski The Real Distinction Between Agent and Potential Intellect in Approach Thomas Aquinas.....	63
Tomasz Pawlikowski <i>Liber de definitionibus</i> and Scholastic Problem <i>adaequatio</i>	97
Karolina Ćwik Thomas Aquinas's Eudaimonistic Ethics.....	113
Magdalena Płotka How is Moral Imperative a Result of the Nature of the World? The Concept of Natural Law in St. Thomas Aquinas's Account Stoic and Late Medieval Tradition.....	129
Iwona Solecka-Karczewska Compatibility of Reason and Faith in <i>Summa Theologiae</i> of Thomas Aquinas.....	145
Mieszko Pawlak Church and State in the Thought of St. Thomas Aquinas and Marsilius of Padua.....	163
Urszula Wolska The Vision of Postmodern Man and Thomistic Theory of the Person.....	191
Anna Mandrela Thomistic Philosophy of Being and Buddhist Philosophy of Emptiness.....	215
Sebastian Taboń Czech Thomism in 1879-1948.....	239

Translations

Tomasz z Akwinu <i>About Geocentrism</i> , Latin and Polish Text (transl. Marcin Karas).....	251
Kamil Majcherek The Issue of Posthumous Identity of Christ's Corpus and Posthumous Naming Parts of His Body in <i>Quaestiones quodlibetales</i> of St. Thomas Aquinas. The Introduction to Translation.....	267
Tomasz z Akwinu <i>Quaestiones quodlibetales</i> , II, q. 1, a. 1 et III, q. 2, a. (transl. Kamil Majcherek).....	279

Reports and Reviews

Michał Zembrzuski, Izabella Andrzejuk Thomism at the Conference 'Ethics and Politics'	289
Magdalena Płotka The Report of the Conference 'In the Sphere of Medieval Ethics'	293
Anna Kazimierczak-Kucharska The Report of the Conference on the Occasion of 740 Anniversary of Death of St. Thomas Aquinas and St. Bonaventure.....	297
Michał Zembrzuski The Report of Presentation Professor Mieczysław Gogacz Prizes and Symposium 'Consequential Thomism'	303
Anna Kazimierczak-Kucharska, Izabella Andrzejuk Thomistic Philosophy at the Conference 'From Virtue Ethics to Protect People as a Persons Ethics. The Basics of Social and Political Education'.....	307
Izabella Andrzejuk, Anna Ambroziak, Agnieszka Paprocka-Waszkiewicz, Izabela Kozłowska, Marcin Wodziński, Artur Andrzejuk Thomism in a Foundation of a Good Education 'Maximilianum'	311
Michał Zembrzuski The Report of the International Conference: 'Towards Biblical Thomism. The Biblical Exegesis of Thomas Aquinas and Its Contemporary Relevance'	319
Anna Kazimierczak-Kucharska, Karolina Ćwik The Report of Participation in the International Conference 'The Faces of Mysticism'	323
Michał Zembrzuski Review: Tomasz Bartel, <i>Prawda i byt. Ujęcie prawdy ontycznej w „Quaestio disputata de veritate” świętego Tomasza z Akwinu</i> , Wydawnictwo Rolewski, Złotonia 2008.....	325
Magdalena Płotka Review: Michał Głowała, <i>Pojedynczość. Spór o zasadę indywidualności w scholastyce</i> , Wrocław 2012, Oficyna Naukowa PFF, ss. 197	329
Dorota Zapisek Review: Mateusz Penczek, <i>Wola i intelekt w filozofii Tomasza z Akwinu</i> , Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012, ss. 322.....	335
Artur Andrzejuk Review: Aleksander z Afrodyzji, <i>O duszy</i> , przekład z jęz. greckiego Monika E. Komsta, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2013, ss. 281.....	339
Artur Andrzejuk Review: Św. Tomasz z Akwinu, <i>Komentarz do „Hermeneutyki” Arystotelesa</i> , przekł. z jęz. łac., wprowadzenie i komentarz Andrzej P. Stefańczyk, Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2013, ss. 639.....	345
Artur Andrzejuk Review: Tomasz Pawlikowski, <i>Prawda następstwem istnienia. Problem prawdy w interpretacji św. Tomasza z Akwinu</i> , Wydawnictwo KUL, Lublin 2013, ss. 514.....	351
Izabella Andrzejuk Philosophical and Theological Aspects of Religion. Review: Ks. Piotr Moskal, <i>Traktat o religii</i> , Lublin 2014, Wydawnictwo KUL, ss. 247.....	355

Marcin Karas Review: Santiago Ramirez OP, <i>Autorytet doktrynalny św. Tomasza z Akwinu</i> , przeł. Mariusz Beściak, Warszawa 2014, ss. 324.....	359
Magdalena Płotka Review: <i>Glossae – Scholia – Commentarii. Studies on Commenting Texts in Antiquity and Middle Ages</i> , (eds.) M. Mejer, K. Jażdżewska, Anna Zajchowska, Peter Lang, Frankfurt am Main– Bern–Bruxelles–New York–Oxford–Warszawa–Wien 2014, ss. 201	363
Artur Andrzejuk Review: Bożena Listkowska, <i>Tomizm otwarty Piotra Chojnickiego</i> , Oficyna Wydawnicza Epigram, Bydgoszcz 2014, ss. 304.....	367
Anna Kazimierczak-Kucharska Review: 1) <i>Tomizm polski 1879-1918. Słownik filozofów</i> , red. B. Listkowska, A Andrzejuk, Wydawnictwo von Borowiecky, Radzymin 2014, ss. 168; 2) <i>Tomizm polski 1919-1945. Słownik filozofów</i> , Radzymin 2014, ss. 171; 3) <i>Tomizm polski 1946-1965. Słownik filozofów</i> , Warszawa–Radzymin 2015, ss. 218.....	371
Anna Kazimierczak-Kucharska Review: Tomasz Stępień, <i>Doktor anielski o aniołach</i> , Warszawa 2014, Towarzystwo „Powściągliwość i Praca”, ss. 180.....	375
Dawid Lipski Review: Michał Zembrzusi, Magdalena Płotka, Andrzej Nowik, Adam Filipowicz, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk, <i>Z metodologii historii filozofii, w: Opera philosophorum medii aevii. Textus et studia</i> , t. 14, Warszawa 2015, ss. 160.....	379

Controversy and Discussions

Wojciech Golonka The Response to Marek Prokop's (PhD) Critical Comments to my Article <i>St Thomas d'Aquin en tant que philosophe: le problème des sources</i>	385
The Marek Prokop's Response.....	393
Izabella Andrzejuk The Dispute about St. Thomas Aquinas' Moral Philosophy. An Attempt to Indicate the Sources of Different Positions É. Gilson and F. van Steenberghe. In the Margin of M. Prokop Discussion with article of W. Golonka	397
Note about authors.....	411

Recenzja

Tomasz Bartel, *Prawda i byt. Ujęcie prawdy ontycznej w „Quaestio disputata de veritate” świętego Tomasza z Akwinu*,
Wydawnictwo Rolewski, Złotoria 2008.

Znakomitym książkom przytrafia się czasem taka sytuacja, że są niezauważane przez główny nurt czytelniczy, nie dyskutuje się o nich, nie odwołuje się do nich ani w przypisach, ani w bibliografiach. W przypadku książek znakomych, z całą pewnością nie jest to wina ani samego autora, ani samej książki. Nie warto w ogóle zmierzać do wyjaśnienia takiego stanu rzeczy. Warto jednak, jeśli ktoś taką przeczyta, aby podzielił się uwagami na jej temat i owocami lektury (recenzowana książka została wydana 7 lat temu). Taką znakomitą książką jest praca autorstwa T. Bartela – *Prawda i byt. Ujęcie prawdy ontycznej w „Quaestio disputata de veritate” świętego Tomasza z Akwinu*.

Zwrócę najpierw uwagę na jej podwójny tytuł i odniosę się od razu do tego, czy odpowiada mu jej treść. Pierwszy człon jej nie wyczerpuje, gdyż książka podejmuje trzy tematy: prawdy, bytu a także intelektu. Chętnie nawet zasugerowałbym, że temu ostatniemu

zagadnieniu autor poświęca najwięcej uwagi. Zarówno akcentowanie samego tematu adekwacji, poznawania pierwszych zasad, relacji prawdy pierwszej stworzonej (intelekt boski i ludzki) a także powiązanie poznania zmysłowego z intelektualnym w kontekście prawdy, podkreślają wystarczająco, że to intelekt jest ukrytym przedmiotem zainteresowania Autora. Zdecydowanie można stwierdzić, że recenzowana książka jest na temat intelektu prawdziwie poznającego rzeczywistość (to jest pierwsza znakomitość tej książki). Druga część tytułu posiada pewną dwuznaczność. Każdy czytelnik zrozumie – zresztą słusznie – że praca dotyczy rozumienia prawdy bytu w koncepcji Tomasza z Akwinu. Jednak po przeczytaniu treści, można zyskać przekonanie (to jest druga znakomitość tej książki), że autor przez cały czas starał się ukazać sposób ujmowania prawdy w istniejącej rzeczywistości przez ludzki intelekt. Nie przypadkiem T. Bartel zachwyca się jednym ze sposo-

bów jakie Akwinata wykorzystuje do przedstawienia natury poznania intelektualnego, a jest nim właśnie *comprehensio* (ujęcie / rozumienie – s. 165-166). Nie przypadkiem również jeden z podrozdziałów „Zakończenia” nosi tytuł: „Ujęcie rzeczywistości jako prawdy”. Książka jest zatem o intelekcie i o tym jak człowiek poznając zmysłowo i intelektualnie ujmuje istniejący byt.

Recenzowana książka ma podwójny charakter: z jednej strony jest historycznym wprowadzeniem do Tomaszowego sformułowania i uzasadnienia rozumienia prawdy a z drugiej jest już samym uzasadnieniem, a nawet próbą uściślenia i obrony tezy o tym, że Tomasz podał nową interpretację, obecnej i popularnej w środowisku akademików XIII w. definicji prawdy. Jest zatem pracą historyczną o ile autor wskazuje na źródła (nawet czasami filozoficzne) koncepcji Tomasza, a także filozoficzną, gdyż autor nie waha się uzasadniać swoich twierdzeń niesprzecznie istniejącą rzeczywistością. W tym punkcie trzeba dodatkowo oddać sprawiedliwość Autorowi i wskazać, że choć pod względem liczby stron te dwie części są porównywalne (być może dlatego, że zbyt wiele miejsca poświęcone zostało omówieniu *Kwestii dyskutowanej o prawdzie* – Autor chyba niepotrzebnie na kilkunastu stronach bardzo zdawkowo referuje problematykę poszczególnych artykułów), to jednak wysiłek uzasadnień filozoficznych i osiągnięte w tym aspekcie skutki są nieporównywalnie większe.

Odnosząc się właśnie do tej warstwy historycznej, to warto wskazać, czego Autor dokonuje. Skupiając uwagę na *De veritate*, a szczególnie na jej pierwszej

części, postępuje Tomaszową drogą w ustaleniu autorów (nie tylko wymienionych wprost), z których ten korzystał. Przedstawia więc rozumienie prawdy u Piotra Lombarda, którego teksty wcześniej komentował i przedstawił w swoim komentarzu do *Sentencji* własne sformułowania na ten temat, wielostronność wypowiedzi o prawdzie u Augustyna (od *Soliloquiorum*, przez *O wierze prawdziwej* a skończywszy na *O wolnej woli*), oddzielnie omawia „tradycję trynitarną” (Boecjusza, Augustyna, Hilarego z Poitiers), a następnie przechodząc do ujęcia prawdy w filozofii arabskiej akcentuje myśl Awicenny, Awerroesa oraz Algazalego (Autor woli Al Gazela), dochodzi do ujęcia Anzelmiańskiego i wraca do Arystotelesa i Pseudo-Dionizego. T. Bartel niestety w żaden sposób, choćby historyczny nie uporządkował materiału z którego korzystał Akwinata. Z całą pewnością źródła były różne, gdyż wymienionych autorów dzieliło bardzo wiele, ale w pracy mówiącej o nich, należałoby wskazać właśnie na to, co dzieliło: epoki, kultury, metody filozofowania, punkt wyjścia (metafizyka, logika, teologia).

To, co specyficzne dla książki *Prawda i byt*, to bardzo konsekwentne trzymanie się, przynajmniej dwóch, dość trudnych wskazówek Akwinaty na temat prawdy: 1) „twierdzę, że istnienie rzeczy jest przyczyną prawdy, bowiem rzecz jest poznana przez intelekt” (pierwszeństwo bytu wobec prawdy będącej jego skutkiem zrodzonym w intelekcie); 2) „natura prawdy polega na adekwacji rzeczy i intelektu” (prawda jako poznawalność – inteligibilność i związana z nią natura intelektu, pozwalają-

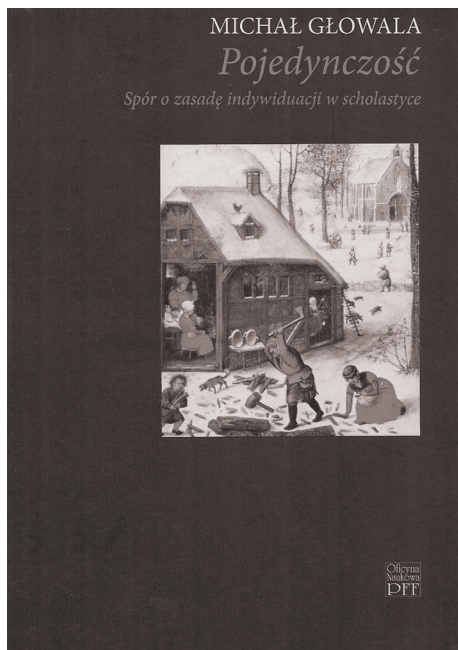
ca na asymilację z tym, co poznawane). To rozumienie tych sugestii Akwinaty jest znaczące dla teorii pierwszych zasad, a także pozwala na umieszczenie prawdy wśród listy transcendentaliów nie tylko jako pojęć o pewnym zakresie, ale jako tego, co zamienne z bytem. I to w tym kontekście należy rozumieć uwagę autora, że samo poznanie jest skutkiem prawdy, jest czymś późniejszym względem adekwacji.

Niezwykle atrakcyjną propozycją recenzowanej książki (s. 103-112) jest analiza korpusu odpowiedzi z *De veritate*, na pytanie czym jest prawda (q. 1, a. 1). Autor skupiając uwagę na łacińskim tekście wskazuje na terminy, którym Tomasz opisuje relację zachodzącą między bytem i intelektem. Warto przywołać określenia, zaakcentowane przez Autora: „odpowiedniość” (*convenientia*), „zgodność” (*concordia*), „upodobnienie” (*assimilatio*), „porównanie” (*comparatio*), „dostosowanie, czyli zrównanie” (*conformatate sive adaequatio*) (s. 104). Każde z tych działań intelektu, realizującego się w poznawaniu bytu, posiada swój akcent, ale i tak nawet jeśli natura prawdy realizuje się w intelekcie, to jej uprzyuczynowane zrodzenie funkcjonuje dzięki bytowi.

Dużym zaskoczeniem dla czytelnika, który akurat będzie filozofem z „czasów postnowoczesnych” (a nie przednowoczesnych), mogą być przywoływane przez Autora uwagi o Bogu jako przyczynie i racji prawdy, a nawet jako „Najwyższej Prawdzie” (s. 187). Autor nie usprawiedliwia się z tych formuł, gdyż nie były one obce Akwinacie. Tomaszowa interpretacja *veritas est adaequatio rei*

et intellectus nie tylko idzie w kierunku uzasadnienia rzeczywistością adekwacji w intelekcie. Tomasz podkreśla związek koncepcji prawdy, którą posiada jako filozof z koncepcją chrześcijańską mówiącą o tym, że Osoba Syna odpowiada w Trójcy prawdzie. To zgodność z intelektem Bożym, realizowana przez zadanie wyznaczone rzeczy, jest podstawą wypowiedzenia jakichkolwiek sądów o rzeczywistości istniejącej. Autor w tej kwestii co najwyżej zastrzega, aby nie traktować takiej formuły esencjalnie. Pierwsze zasady, które wprowadzone są z poznanego – istniejącego bytu, mogą właśnie mieć oparcie w Bogu jako przyczynie sprawczej, jako czystym Istnieniu, które powoduje istnienie rzeczy.

Chciałbym zakończyć uwagę Akwinaty (pochodzącą z początku *De unitate intellectus*) na temat intelektu i prawdy o nim: „Jak wszyscy ludzie z natury pragną poznać prawdę, tak naturalnie pragną unikać błędów i obalać je, gdy nie brak po temu zdolności. Spośród różnych błędów najgorszy wydaje się ten dotyczący intelektu, dzięki któremu z natury poznajemy prawdę, unikając zarazem błędów”. To dzięki intelektowi człowiek poznaje prawdę, dlatego nie jest czymś nieważnym właściwe pisanie o nim. Książka T. Bartla jest znakomitą propozycją mówiącą o zdolnościach i przedmiocie ludzkiego intelektu jakim jest istniejąca rzeczywistość i to, czym ona jest. Prawda nie jest wyłącznie w intelekcie, jak życzyliby sobie wielu filozofów interpretujących formułę *veritas est adaequatio rei et intellectus*, ale przede wszystkim jest w istniejącym bycie.

Michał Głowala

Pojedynczość. Spór o zasadę indywidualności w scholastyce

Wrocław 2012

Podstawową zaletą książki jest jej systematyczny charakter. Struktura książki opiera się na kryterium systematycznym, nie zaś historycznym czy chronologicznym. Rozdziały publikacji omawiające kolejne zasady indywidualności służą lepszemu zorientowaniu się Czytelnika w samym problemie jednostkownienia. Na uwagę zasługuje jasny i skrupulatny wywód Autora, w którym analizy filozoficzne uzupełniają się często analizami języka potocznego. Argumentację filozoficzną autor konstruuje w sposób przekonujący i konkluzyjny. Następnie, dużym plusem są podane we wstępie precyzyjne definicje zasady indywidualności i pojedynczości. Mając je w pamięci czytelnik sprawniej podąża za wywodami autora i gruntowniej zaznajamia się z prezentowanym spektrum treści i problemów.

Oficyna Naukowa PFF – www.forumfilozoficzne.org